

proved that modern political science requires practical tools that can provide applied political studies including the sphere of political image with heuristic instruments.

Keywords: *political image, efficiency code of image, political leader, information society.*

*Худик А. А., студентка кафедри політології, факультет
общественных наук и международных отношений,
Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара
(Украина, Днепропетровск), A_le_taraK@ukr.net;*

*Герман Ю. А., кандидат исторических наук, доцент,
кафедры политологии, Днепропетровский национальный
университет им. Олеса Гончара (Украина, Днепропетровск),
iuliia.german@gmail.com*

Особенности определения эффективности имиджа политического лидера

Проанализированы концептуальное содержание феномена имиджа политического лидера, специфика его конструирования в эпоху перехода к информационному обществу и предложена методика определения эффективности имиджа политического лидера. Целью статьи является определение характеристик, которые не требуют широкомасштабного опроса для определения уровня доверия, симпатии, привязанности к лидеру с целью выяснения значения основных имиджевых показателей. С помощью комплексного методологического инструментария разработана формула расчета эффективности имиджа политического лидера, на основе показателей, определяемых в зависимости от действующей политической системы и предпочтений народа. Определяется, что показатели имиджа политического лидера можно обнаружить через укоренившиеся стереотипы и приоритеты общества, а также измеряемые актуализированы общественным запросом переменные. Доказано, что современная практическая политология требует инструментария, способного обеспечить эвристичность прикладных политологических исследований, в том числе и в политико-имиджевой сфере.

Ключевые слова: *политический имидж, индекс эффективности имиджа, политический лидер, информационное общество.*

* * *

УДК 111.62::001[327]

Чеканов В. Ю.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології, соціології і права,
Національний університет харчових технологій
(Україна, Київ), vsvid71@mail.ru

Зміни в дослідній парадигмі міжнародної науки

На прикладі розвитку започаткованої в 40-х рр. ХХ ст. теорії міжнародних відносин розглядається питання про закономірності змін дослідних парадигм в гуманітарних дисциплінах під впливом зовнішніх чинників, що зумовлюють соціальне замовлення до наукової дисципліни та визначають її науковий апарат. Також аналізуються ключові проблеми теорії міжнародних відносин, що вплинули на співвідношення аналітичної та прогностичної складових її структури.

Ключові слова: *парадигма, теорія міжнародних відносин, теорія ігор, прогнозування.*

Сучасна історія гуманітарних наук констатує якісну відмінність між наукою минулих століть, яка виросла з моральної філософії, і сучасною, що формується і фінансується не з потреб моралі і навіть не з потреби створення цілісної, логічної та несуперечливої картини всесвіту, як раніше, а через необхідність виконання практичних завдань, що впливають зі специфіки повсякденного, практичного життя – специфіки, часто далекої від “високого” знання [8, с.361,385,390]. У новій науці значно більше уваги приділяється збору, систематизації та інтерпретації емпіричних і статистичних даних, а не розробці узагальнюючих теорій. Вона зводить свій предмет до опису розглядуваного явища, але вже не претендує на його всеохоплююче пояснення.

Ця тенденція проявилася не зразу, а усвідомлювалася поступово. Раніше розвиток навіть такої точної науки як фізика залежав не стільки від урахування всього комплексу емпіричних даних,

скільки від узгодження свого дослідного апарату з провідними філософськими концепціями. Це було характерно для розвитку фізики аж до ХХ ст. і тривалий час помітно впливало на швидкість та послідовність здійснення навіть найважливіших відкриттів [4, с.14,49–51,66–71]. Не дивно, що гуманітарні дисципліни виявляли свою залежність від таких концепцій у значно вищому ступені. Таким чином, історично склалося так, що суперечливість розвитку була нібито “вмонтована” в саму структуру наукового знання незалежно від питомої ваги емпіричних досліджень та від того, про яку галузь науки йдеться.

Якщо подивитися на історію однієї з наймолодших гуманітарних дисциплін – науки міжнародних відносин, то виникає запитання: чи мала ця закономірність істотний вплив на її формування з самого початку? Чи міжнародна наука теж “встигла” на першому етапі свого існування досягти певного рівня, розвиваючись в бік, протилежнийновому (емпіричному) напрямку, в якому вона закономірно просувається зараз? Якщо той етап з усіма його вадами взагалі відсутній в історії науки міжнародних відносин, ми маємо підстави для припущення, що певні закономірності розвитку, притаманні дисциплінам з довгою історією, на неї не поширюються. Відповідно, ті вади, що виникли у цих дисциплінах з намагання ув’язати запозичений з філософії попередніх століть дискурс з новітніми емпіричними розробками ХХ ст., для неї не є характерними. Питання, чи дійсно існує в силу цього якісна відмінність між наукою міжнародних відносин та іншими гуманітарними дисциплінами, і є основною проблемою нашої розвідки.

На нашу думку, висхідним питанням, що потребує з’ясування, є питання про те, які саме потреби стояли біля витоків міжнародної науки, що саме в найбільшій мірі вплинуло на формування її дослідної парадигми, і чи зазнала вона істотних змін і поворотів у подальшому.

В науці міжнародних відносин з самого початку істотний вплив мало державне замовлення зовнішньополітичних прогнозів щодо подальших кроків акторів системи міжнародних відносин, від якого залежить виживання на міжнародній арені. Воно визначило той факт, що попри намагання створити політологію міжнародних відносин як теоретичну дисципліну, що вивчатимуть студенти ВНЗ (цей підхід був започаткований ЮНЕСКО у 1948–1949 рр.), значно більший вплив на конституювання науки міжнародних відносин мала практична діяльність американських політологів та міжнародних аналітиків щодо прогнозування дій акторів на зовнішньополітичній арені в період холодної війни. Вона супроводжувалася створенням численних наукових доробків з описом застосованих методів, корпус яких склав основу нової наукової дисципліни – теорії міжнародних відносин. Новоутворена дисципліна носила відмінний від політичної науки характер, що визначалося різною питомою вагою квантифікаційних (математичних) методів в обох дисциплінах [7, №3, с.73].

Попри усталену назву, з історії утворення нової дисципліни стає зрозумілим, що теоретичні узагальнення в ній посідають передбачуванонезначне місце, і навіть тепер, коли обстановка секретності

навколо її суттєво розрядилася, об'єкт та предмет даної науки досі, за визнанням фахівців, залишаються неузгодженими [11,с.19–27]. Певна дисциплінарна “розмитість” теорії міжнародних відносин проявляється у тому, що і досі вона залишається не стільки однією цілісною теорією, скільки сумою мало узгоджених між собою рівноправних теорій, що належать різним авторам. Тому пов'язані з нею навчальні дисципліни у ВНЗ викладаються, як правило, в рамках декількох курсів [10,с.5]. Навіть у США – на її батьківщині – жоден дослідник за останні десятиліття не наважився створити загальну теорію міжнародних відносин [2,с.510].

Звідки ж така “неувага” до теоретичного обґрунтування? Наукові дослідження, присвячені реальному стану міжнародних відносин, обмежуються констатацією міжнародного становища у певний теперішній момент часу, і пояснюють причини виникнення існуючих, а не гіпотетичних ситуацій (тобто продовжених у майбутнє). В такому аспекті сфера міжнародних відносин розглядається політологією міжнародних відносин – складовою політичної науки, як бачило її ЮНЕСКО наприкінці 40–х рр. ХХ ст. У цей же час дослідження з теорії міжнародних відносин підходять до даної проблеми двоюко: по–перше, більшість їх теж присвячена розробці методології пояснення теперішньої ситуації, але, по–друге, значна частина таких робіт дійсно розглядає прогнозування у міжнародній науці – проте лише в плані створення математичних ігор, які мають справу не з реальною, а з гіпотетичною ситуацією, і результати яких не можуть вважатися адекватними описами подальшого розвитку подій, що спричинили їх створення.

Ця друга частина досліджень виникла в силуглобалізаційних процесів середини ХХ ст. Якщо поняття “міжнародних відносин” ще на межі ХVІІІ–ХІХ ст. було сформульовано англійським філософом ДжереміБентамом (1748–1832), тільки з початку ХХ ст. воно поступово перетворилося на окремий предмет досліджень і стало науковою дисципліною. Розширення ж його за рахунок утвердження таких понять, як “світова політика”, “світове співтовариство” припало вже на новітню епоху [5,с.57]. Воно призвело до ускладнення дисципліни і до спроб залучити до аналізу міжнародних відносин математику, статистику та кібернетику, що активізувалися після Другої світової війни [9,с.45–50]. На тому етапі метою залучення кібернетики було вироблення рекомендацій по проведенню військових операцій. З'являються т.зв. “військові ігри”. Відтепер можна було не обмежуватися “зрізом” теперішньої ситуації, а розглядати шляхи її подальшого розвитку.

Отже, на першому етапі розвитку теорії міжнародних відносин в ній абсолютно домінує парадигма практичного застосування, уособлена т.зв. “політичними реалістами” [5,с.25–26]. Дисципліна сприймається як суто прикладна, як така, що не потребує теоретичного обґрунтування власних засад (адже вони випливають з приписів політичного керівництва, що не обов'язково націлені на відображення реальної, а не “бажаної” чи “небажаної” ситуації). На першому етапі існування нової дисципліни

її засадничі принципи, за деякими винятками, навіть не обговорювалися[2,с.505]. Проте, прикладний характер нової дисципліни визначив у подальшому здатність до змін її дослідної парадигми.

Відомо, що вадою науки міжнародних відносин, яка знижує вірогідність висновків, є брак кількісних даних для аналізу через принципову недоступність усього масиву джерел через секретність. Тому досить швидко розпочалася розробка методів вимірювання якісних показників, переведення їх у цифрову форму, що уможливило б їх введення в ЕОМ. Цифрова форма не зв'язана з секретністю напряду, і у 50–ті рр. це призвело до диверсифікації та деідеологізації науки міжнародних відносин, яка до цього перебувала під монопольним контролем “політичних реалістів” США. Цифрові дані починають розглядати як індикатори процесів, вербального опису яких поки що немає(з причин секретності). Затаких умов математизована наука міжнародних відносин починає ділитися на відгалуження, які відмінно як одне від одного, так і від політичного керівництва, бачать свої цілі, предмети та методи [9,с.31]. Наприклад, Дж. Модельські сформулював свої цілі з огляду на практичну потребу у зміні зовнішньої політики інших держав у потрібному напрямку, К. Дойч – як пристосування до міжнародного середовища, яке передбачає можливість обрання стратегій ізоляції від нього або, навпаки, керування цим середовищем.

Так з'являється імітаційний метод дослідження міжнародних відносин – шляхом т.зв. “наукових ігор” [9,с.311]. Однак, навіть за принципової відмінності від ігор 40–х рр., цей метод також характеризувався тим, що всі ситуації міжнародних відносин, які існували на момент здійснення того чи іншого дослідження, мали для цих досліджень однакове значення “кінцевого пункту”, до котрого, як до знаменника, мали зводитися всі попередні зміни. Це впливало з практичних потреб, з соціального замовлення до міжнародної науки.

На практиці це значило, що ситуації, котрі (як це незабаром доводило майбутнє) носили нетривалий проміжковий характер, мали, тим не менш, розглядатися як остаточні. Зрозуміло, що це приводило до зниження наукової цінності досліджень міжнародних відносин і до скорочення їх практичної вартості – вона тривала аж до моменту, доки не змінювалася ситуація, що була “кінцевою” на момент здійснення дослідження.

Таким чином, наступна парадигма теорії міжнародних відносин характеризувалася одночасними спробами розширити теоретичні засади дисципліни, урізноманітнити об'єкти аналізу, і одночасно розвивати методи прогнозування міжнародних відносин.

У період Холодної війни таке “розбігання”аналітичної та прогностичної складових дисципліни не відчувалося як небезпека, проте наприкінці ХХ ст. все радикально змінилося: як писав відомий міжнародник К. Бус, 1989 рік, коли буквально за декілька тижнів розвалилася світова соціалістична система, був повною несподіванкою для всіх аналітиків [3,с.334–335]. Якими б добре проробленими з точки зору методології не були їхні праці, вони не враховували самої можливості виходу майбутньої ситуації за межі звичної парадигми Холодної війни.

Вчений пояснював це тим, що в період Холодної війни міжнародники не цікавились майбутнім [3, с. 337–340]. Підхід К. Буса з його заклик до “переосяснення” парадигми Холодної війни відкриває нову парадигму полярного світу, в якій продовжують існувати вже згадані нами вади даної дисципліни.

На нашу думку, вони пов’язані не стільки з “непереосясненням” її відповідно до новітніх реалій, скільки міцно вмонтовані у саму структуру об’єкту її дослідження. Дві сторони теорії міжнародних відносин тривалий час не співпадали і навіть не перетиналися.

У теорії міжнародних відносин це неспівпадіння починається з інкорпорації до неї теорії ігор. Подія датується 1947 р., коли теорія ігор, власне, і була розроблена Дж. фон Нойманом та О. Моргенштерном [11, с. 71]. Вона була спричинена практичними потребами воєнного часу, коли брак кількісних показників для планування стратегічних операцій поставив їх своєчасну розробку під загрозу. Так виник експериментально-ігровий напрямок теорії міжнародних відносин. В теоретичному ж плані в ній одночасно ставили в голову кута соціологічні та психологічні аспекти, а саме, детальний опис зовнішньої політики та міжнародних відносин, а також дослідження мотивів [9, с. 38, 42].

Застосування математичних методів моделювання на практиці призвело спершу до диверсифікації та деідеологізації, а згодом – до взаємного відокремлення теоретичного і практичного аспектів міжнародної науки. Відтоді теоретична частина її стала набувати структури традиційної наукової гуманітарної дисципліни – політології міжнародних відносин. З кінця 40-х рр. вона починає поширюватися як навчальна дисципліна в рамках загального курсу політології (або політичної науки). У цей же час вона у значно більшому ступені, ніж інші гуманітарні дисципліни, залежить від практичних потреб міжнародних відносин, виконанню яких слугують саме математичні методи моделювання. Однак у структуру політології міжнародних відносин вони не увійшли як нормативна складова, обов’язкова для опанування та засвоєння. Детальний опис міжнародних відносин становить не стільки практичний, скільки суто науковий інтерес, адже діючих політиків і державців не завжди цікавлять наукові визначення теперішньої ситуації (добре відомої їм з практичної сторони). Проте їхній життєвий інтерес становлять рекомендації фахівців щодо подальшої поведінки в ній, прогнози щодо її розвитку. Так аналітична і прогностична складові дисципліни співіснують в абсолютно різних вимірах.

У міжнародній науці жоден алгоритм розробки прогнозів досі не отримав нормативного статусу, бо не існує гарантованого “рецепту” точності прогнозу. Навіть у виконанні визнаних корифеїв науки міжнародних відносин найточнішими є лише ті прогнози, які зорієнтовані на малу часову відстань. Наприклад, видана у 1967 р. розвідка авторського колективу, очоленого К. Дойчем, про перспективи інтеграції європейських держав, спричинена стурбованістю Вашингтона через вихід Франції з військової організації НАТО у 1966 р., містить прогноз лише на найближчі 10 років [12, р. 214, 230]. Важливим моментом є те, що К.

Дойч та його співавтори навіть не намагалися застосувати для визначення перспектив євроінтеграції жодних засобів з інструментарію теорії ігор, натомість обмежилися контент-аналізом (тобто, аналізом найбільш повторюваних словосполучень та сюжетів) інтерв’ю французьких та німецьких політиків, взятих у період після 1953 р. [12, р. 219].

Теорія міжнародних відносин, проте, не може відкинути необхідність у прогнозуванні міжнародних відносин, якими б складнощами не супроводжувалася їх інкорпорація до складу даної наукової дисципліни. Адже аналіз та пояснення фактів міжнародного життя потрібні не самі по собі, а лише заради створення прогнозів розвитку подій [11, с. 69].

Поступово всередині дисципліни утворилася група т.зв. прогностичних методів аналізу ситуації, серед яких виділяються побудова сценаріїв (мислених моделей імовірного розвитку ситуації, відповідних здоровому глузду) і “дельфійський метод”, що представляє собою контрольоване певним центральним органом обговорення ситуації декількома експертами з метою виявлення розходжень у баченні ситуації між ними і цим органом; той або узагальнює висновки експертів, або повертає їх на доопрацювання, причому експерти можуть погодитися з центральним органом, або продовжувати обстоювати власну позицію, що дозволяє побачити нові, раніше неусвідомлені ними сторони проблеми [11, с. 59].

Таким чином, цей метод відіграє допоміжну роль: він не є власне прогностичним методом, а використовується для керування обговоренням. Нові сторони міжнародних проблем, які він допомагає побачити, можуть стосуватися не майбутнього, а теперішнього стану речей. Намагання удосконалити прогностичні можливості теорії міжнародних відносин привели до 70-х рр. до розробки системного підходу, який дозволяв подивитися на об’єкт дослідження як на систему взаємодії складових елементів (французький філософ Р. Арон назвав їх “політичними одиницями”), що здійснюються за певними правилами. З метою пізнання цих правил американський дослідник Дж. Розенау у 1971 р. виділив 6 рівнів політичних одиниць: індивіди, їхні посади та ролі, структура уряду, суспільство, система відносин національної держави з іншими учасниками міжнародних відносин, світова система.

Отже, аналіз та прогнозування міжнародних відносин набули форми дослідження взаємодії між усіма вищезазначеними рівнями. Ця взаємодія може проходити за 3 рівнями: склад (сукупність елементів, що утворюють структуру), внутрішня структура (сукупність закономірних взаємозв’язків елементів), зовнішня структура (сукупність взаємозв’язків системи як цілого зі своїм середовищем) [1, с. 69–70]. На основі базових рівнів було сформульовано розгалужену систему детермінант, факторів та змінних (територія, населення, політичний режим, рівень загальної та технічної освіти населення, моральний тонус суспільства, стратегічне положення в міжнародній системі тощо). Дослідження впливу цих величин на зовнішню політику певної держави, в теорії, може допомогти в прогнозуванні її змін. Але вадою цього підходу виявилось те, що зовнішні чинники неможливо

було врахувати в ній у тому ж ступені, що і внутрішні. Нemoжливим виявилось передбачити, які саме з них відграватимуть переважуючу роль. Подальше удосконалення системного підходу призвело до декларування рівноправності зовнішніх та внутрішніх чинників, але на практиці перевагу явно віддавали внутрішнім.

Наступні спроби удосконалення прогностичних методів – зокрема, моделювання (створення ідеальних об'єктів, системи, елементи і відносини яких відповідають реальним) – остаточно утвердили дослідників у висновку про абстрактний характер будь-якої моделі, про нездатність її дати 100% гарантії в тому, що стосунки між реальними об'єктами розвиватимуться так само, як і між ідеальними.

Наприклад, теорія ігор дозволяє прогнозувати рішення учасника гри тільки в разі, якщо він діє раціонально. Відома в цій теорії “дилема в'язнів” передбачає, що гравці, позбавлені можливості повноцінного спілкування, будуть приймати рішення на основі раціональних уявлень про поведінку іншого – приблизно в тих же умовах, в яких відбувається політична гра на міжнародній арені, де жоден гравець не володіє повною інформацією про плани партнера. Експериментально було доведено, що люди вміють знаходити оптимальні рішення цієї дилеми [6, с.217–218]. Однак жодна теорія не може передбачити того, що в міжнародних відносинах є комунікація навіть у кризові періоди, а, відтак, гравці на міжнародній арені спілкуються не так, як в'язні. І абсолютно неможливо передбачити логіку прийняття рішення про виконання чи невиконання численних міжнародних угод.

Черговою спробою впорядкування теорії міжнародних відносин, посилення інтеграції між її аналітичною та прогностичною частинами, стало застосування аналізу процесу прийняття рішень – “динамічного виміру системного аналізу”, в якому дослідники абсолютно доцільно намагалися врахувати не лише жорстко детерміноване функціонування політичних структур, але й вплив різноманітних чинників на осіб, відповідальних за прийняття рішень [7, №4, с.152–155]. Однак вже в процесі розробки нової методології стало зрозумілим, що така відповідальна особа може прийняти рішення як під впливом урядових структур, так і в результаті політичного торгу. Пояснити логіку обрання відповідальною особою того чи іншого рішення в такій ситуації неможливо. Рішення не завжди є результатом раціонального підходу і жодна теорія не може передбачити логіку, за якою гравець помилково обере не найкращий варіант. Жодна логіка також не може передбачити використання політиками термінів, які різняться щодо їх концептуального та емпіричного застосування [7, №4, с.160], і ті повороти у реальній політиці, що випливатимуть з цього.

Отже, проведене нами дослідження історії розвитку дослідної парадигми у науці міжнародних відносин продемонструвало, що основною проблемою, що лежала в основі її змін, було (і залишається) співіснування в її рамках аналізу та прогнозування, що становить відмінність від інших гуманітарних дисциплін. У несуперечливому вигляді (тобто, такому, що дозволив би зупинитися на якійсь певній

парадигмі) поєднання цих складових досі не досягнуто. Це веде до невиконання даною дисципліною в повному обсязі функцій, покладених на неї політиками, державними діячами та суспільством у цілому, і до того, що остаточно структурування теорії міжнародних відносин як наукової дисципліни поки що не відбулося (про це свідчить і назва дисципліни, яка відсилає не до точного емпіричного знання, а до мислених конструкцій, від яких наука стала відмовлятися починаючи з ХХ ст.).

Список використаних джерел

1. Антиухина–Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталев М.А. Основы теории международных отношений. – М.: МГИМО, 1988. – 141 с.
2. Баталов Э.Я. Американская политическая мысль XX века. – М.: Прогресс–Традиция, 2014. – 616 с.
3. Бус Кен. Вызов незнанию: теория международных отношений перед лицом будущего // Теория международных отношений на рубеже столетий / Под ред. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. – С. 334–356.
4. Горелик Геннадий. Кто изобрел современную физику? – М.: АСТ, 2013. – 334 с.
5. Лебедева М.М. Мировая политика. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 351 с.
6. Манкевич Ричард. История математики. От счетных палочек до бессчетных вселенных. – М.: Ломоносовъ, 2011. – 256 с.
7. Сартори Дж. Искажение концептов в сравнительной политологии // Полис. – 2003. – №3. – С. 67–78; №4. – С. 152–160.
8. Смит Роджер. История гуманитарных наук. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2008. – 392 с.
9. Современные буржуазные теории международных отношений. Критический анализ / Под ред. В.И. Гантмана. – М.: Наука, 1976. – 486 с.
10. Цыганков А.П., Цыганков П.А. Социология международных отношений. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 237 с.
11. Цыганков П.А. Теория международных отношений. – М.: Гардарики, 2005. – 590 с.
12. Deutsh Karl, Edinger Lewis, Macridis Roy, Merritt Richard. France, Germany and the Western Alliance. – N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1967. – 324 p.

References

1. Antiukhina–Moskovchenko V.I., Zlobin A.A., Khroustaliov M.A. Osnovy teorii mezhdunarodnykh otnoshenii. – M.: MGIMO, 1988. – 141 s.
2. Batalov E.Ya. Americanskaya polyticheskaya mysl XX veka. – M.: Progress–Tradititia, 2014. – 616 s.
3. Bouth Ken. Vyzov neznaniju: teorija mezhdunarodnykh otnoshnii pered litzom budushchego // Teorija mezhdunarodnykh otnoshenii na rubezhe stoletii / Pod red. P.A. Tzygankova. – M.: Gardariki, 2002. – S. 334–356.
4. Gorelik Gennadiy. Kto izobriol sovremennuiy physic? – M.: AST, 2013. – 334 s.
5. Lebedeva M.M. Myrovaya polytica. – M.: Aspect Press, 2003. – 351 s.
6. Mankiewicz Richard. Istorija matematiky. Ot stchetnyh palochek do besschetnyh vselennyh. – M.: Lomonosov, 2011. – 256 s.
7. Sartori G. Iskajeniye conceptov v sravnitelnoy polytologiyi // Polis. – 2003. – №3. – S. 67–78; №4. – S. 152–160.
8. Smith Roger. Istorija gumanitarnykh nauk. – M.: Izd. Dom GU VShE, 2008. – 392 s.
9. Sovremennye bourguaznyje teorii mezhdunarodnykh otnoshenii. Kriticheskij analiz / Pod red. V.I. Gantmana. – M.: Nauka, 1976. – 486 s.
10. Tzygankov A.P., Tzygankov P.A. Soziologija mezhdunarodnykh otnoshenii. – M.: Aspect–press, 2006. – 237 s.
11. Tzygankov P.A. Teorija mezhdunarodnykh otnoshenii. – M.: Gardariki, 2005. – 590 s.
12. Deutsh Karl W., Edinger Lewis J., Macridis Roy C., Merritt Richard L. France, Germany and the Western Alliance. – N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1967. – 324 p.

Chekanov V. Y., candidate of historical sciences, assistant professor at the Politology, Sociology and Law chair, National University of Food Technologies (Ukraine, Kiev), vsvld71@mail.ru

Changes in research paradigm of international relations' science

The article puts as an example the development of international relations' theory started in 1940s to deal with the question of regularities in the sequence of research paradigm changes in the field of humanities called forth by exterior influences including the ones stipulating social order to the discipline and defining its research toolkit. The key problems of international relations' theory are under consideration as well because of their influence upon the balance between analytical and prognostic constituents in its structure.

Keywords: paradigm, international relations' theory, game theory, prognosis.

Чеканов В. Ю., кандидат исторических наук, доцент кафедры политологии, социологии и права, Национальный университет пищевых технологий (Украина, Киев), vsvld71@mail.ru

Изменения в исследовательской парадигме международной науки

На примере развития созданной в 40-х гг. XX в. теории международных отношений рассматривается вопрос о закономерном характере изменения исследовательских парадигм в гуманитарных дисциплинах под воздействием внешних факторов, обуславливающих социальный заказ научной дисциплине и определяющих ее научный аппарат. Также анализируются ключевые проблемы теории международных отношений, повлиявшие на соотношение аналитической и прогностической составляющих в ее структуре.

Ключевые слова: парадигма, теория международных отношений, теория игр, прогнозирование.

* * *

УДК 325.54

Ярмистий М. М.
здобувач кафедри політології
та державного управління, Чернівецький
національний університет ім. Юрія Федьковича
(Україна, Чернівці), iarmystyi@gmail.com

Наукові підходи до визначення поняття “міграція” та “міграційна політика”

Аналізуються основні підходи щодо сутності поняття “міграція” та “міграційна політика”, а також характеризується стан наукової розробки в даній сфері. Зокрема, поняття “міграція” та “міграційна політика” розглядаються як явище суспільно-політичного розвитку та політико-адміністративного функціонування інституціональної системи.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, державне регулювання міграційними процесами, інституціональна система, політико-адміністративні рішення міграційної політики.

Формування цілісної державної міграційної політики та створення ефективної системи її реалізації є одним із головних завдань на сучасному етапі. Розв'язання питань щодо політико-адміністративного та організаційно-правового регулювання міграційними процесами обумовлює необхідність чіткого формулювання таких понять, як “міграція” та “міграційна політика”. Розрізненість поглядів, методів дослідження цих понять залишили прогалини у теоретичній базі і тому потребують окремого наукового дослідження. **Мета** роботи – розглянути та проаналізувати існуючі трактування понять “міграція” та “міграційна політика”, які дають сучасні вчені світової та вітчизняної наукової еліти, обґрунтувати та дати своє визначення терміну “міграція” та “міграційна політика” з урахуванням особливостей функціонування інституціональної системи.

Значний вклад у розв'язанні проблем визначення понять “міграція” та “міграційна політика” внесли вітчизняні учені: Ю. Римаренко, О. Малиновська, О. Бандурка, С. Масьондз, В. Олефір, Н. Тиндик, В. Шаповал, О. Хомра та інші.

Досліджувана проблема привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених – політологів, істориків, соціологів, державних службовців, юристів та інших. Перші висловлення про міграцію населення відносяться до епохи античності. Геродот, Цезар, Птолемей, Тацит у своїх працях торкалися питань переселення народів. У Середні віки дане питання розглядалось у контексті описової географії. У Новий час зародилася теорія, що пояснює міграційні процеси надмірним тиском “надлишкового” населення. У науковій літературі розвитку терміну “міграція” припадає на XVIII ст. Першим, хто звернув увагу на міграційні процеси, був російський науковець М. Ломоносов, який обґрунтував першу державну демографічну програму та виділив пари демографічних процесів, що протилежно діють на розвиток населення: “народження-імміграції” та “смерть-еміграції”. У XIX–XX століттях набули розповсюдження нові методи аналізу міграції: економічний, демографічний та географічний. Поштовхом до цього було те, що певна група науковців міграцію сприймали як похідну характеристику географічного простору, інші вчені розглядали міграцію як свідому діяльність людини. Слід зазначити, що К. Маркс та Ф. Енгельс бачили сутність міграції населення в соціально-економічних протиріччях, у реалізації класової боротьби. У межах СРСР з 30-х рр. до кінця 1980-х рр. термін “міграція” майже зник з літератури. Відродження міграційних досліджень набуло нової сили у період “Хрущовської відлиги”, де міграцію розглядають, як багато змістовне явище, мобільність, рухливість, переміщення, переселення, перерозподіл тощо.

У сучасній науковій літературі відсутнє єдине розуміння міграції як поняття. Термін “міграція” (лат. migratio – переселення), на думку української дослідниці Л. Угрин, – це процеси просторового переміщення, переселення людей, трудових ресурсів, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на постійно чи на певний час [18, с. 389]. До міграції не належать переїзди, які не спричиняють жодних змін у соціальних зв'язках особи і майже не впливають ні на саму особу, ні на її суспільне оточення, тому туристичні, рекреаційні поїздки, паломництво, виїзди в гості чи на відпочинок не є міграцією [16, с. 450]. До неї віднесені лише ті, що пов'язані з перетином певних кордонів (адміністративних, державних) [7, с. 429]. Міграція – процес переміщення населення як через міжнародні кордони, так і всередині держави. Це переміщення незалежно від тривалості, складу та причин і включає поняття міграція біженців, переміщення осіб, які зазнали виселення, та економічних мігрантів [15, с. 257]. Є. Садовська вважає, що міграція – це пересування населення через державні кордони, пов'язане зі зміною місця проживання і вимагає внутрішньодержавного і міждержавного регулювання залежно від виду політичних процесів [21, с. 20]. Білоруський учений Л. Васильєва вважає міграцію складним транснаціональним явищем і одним з найважливіших індикаторів відображення етнополітичних і соціально-економічних процесів, як різновидів політичних процесів, що відбуваються в суспільстві [3, с. 1] Заслуговує на увагу визначення терміну у енциклопедичному словнику: міграція – це